

سۇئال

كىشىلەر نىمە ئۈچۈن دىنغا مۇھتاج بولىدۇ؟ كىشىلەر ھاياتىنى تەرتىپكە سېلىش ئۈچۈن قانۇنلا كۇپايە قىلامدۇ؟

تەپسىلىي جاۋاب

مەدەھىيە ئاللاغا بولسۇن.

ئادەمنىڭ دىنغا بولغان ئىھتىياج ئۇنىڭ تۇرمۇشتىكى باشقا ھەرقانداق زورۇرىيەتلەرگە بولغان ئىھتىياجىدىن چوڭدۇر ، چۈنكى ئادەم نىمىنىڭ ئاللاھنى مەمنۇن قىلىدىغانلىقىنى ، نىمىنىڭ ئۇنى خاپا قىلىدىغانلىقىنى بىلىشكە موھتاج بولىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ پايدا- مەنپەئەتكە ھەرىكەت قىلىشقا ، ئۇنىڭغا زىيان سالىدىغان نەرسىلەردىن ساقلىنىشقا مۇھتاجدۇر. مانا بۇ ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلارغا بولغان ئادىللىقى ۋە ئۇنىڭ بەندىلىرىگە يورۇق بىرىدىغان نوردۇر. كىشىلەر بولسا ئۇلارنى نىمە قىلىش - قىلماسلىقىنى ئايرىپ بىرىدىغان قانۇنلار(شەرىئەت) سىز ياشىيالمىدۇ. كىشىدە ئىختىيارلىق بولغاچقا ئۇ ئۆزىگە نىمىنىڭ لازىم قىلىدىغانلىقىنى بىلىشى كىرەك ، پايدىلىقمۇ ياكى زىيانلىق ؟ ئۇنى ياخشىلامدۇ ياكى بۇزامدۇ؟ بۇ نەرسىلەرنىڭ بەزىلىرى تۇغما قابىلىيەت بىلەن بىلىنىدۇ ، بەزىلىرى ئەقىل بىلەن بىر تەرەپ قىلىش ئارقىلىق بىلىنىدۇ ، ۋە بەزىلىرى پەقەت ئەلچىلەرنىڭ يوليورۇقلىرى ۋە تەلىماتىدىن بىلىنىدۇ. (ئىسلام شەيخى ئىبنى تەيمىيەنىڭ ئەسىرى "تەدمىرىيە" گە (213 ، 214ب) ، "بەخت ماكاننىڭ ئاچقۇچى" 2 ج 383 ب گە قاراڭ .

ئاتىزىمچى ، ماتىرىيالىزىمچى مەزھەپلەرنىڭ قانچىلىك تەسىرچان ۋە جەلىپ قىلارلىق بولۇشتىن قەتئىنەزەر ، ۋە قانچىلىك پىكىر ئىقىمى ۋە نەزىرىيەلەرنىڭ بولۇشىدىن قەتئىنەزەر ، شەخسلەر ۋە جەمئىيەتلەر توغرا دىنسىز ھېچ ئىش قىلالمايدۇ ، ئۇلار بەدەن ۋە روھنىڭ ئىھتىياجلىرىغا قاۋاپ بىرلەشمەيدۇ ، بىر شەخس بۇ يوللارغا سىڭىپ كىرگەنسى ، جەزمەنكى ئۇ بىخەتەرلىكنى تىخىمۇ تاپالمىدۇ ، ئۇ سسۇزلىقنى تىخىمۇ قاندۇرالمىدۇ ، ھىمدە توغرا دىندىن باشقا چىقىش يولى قالمايدۇ ، "ئەرنىست رەنەن" مۇنداق دەيدۇ: " بىز سۆيىدىغان ھەرقانداق نەرسە يوقىلىشى مۇمكىن ، ھەمدە ئەقلى تەپەككۇر ، ئىلىم پەن ۋە سانائەت مەۋجۇتلىغى ئاخىرلىشىشى مۇمكىن ، بىراك دىننىڭ شاللىنىپ كىتىشى مۇمكىن ئەمەس ، بەلكى ئۇ ئادەمنى بۇ دۇنيا ئاساسى ھاياتىدا تار يوللارغا قىستاۋاتقان ماتىرىيالىستىك پىكىر ئېقىملەرنىڭ ساختا ئىكەنلىكىگە ئىسپات سۈپىتىدە قالىدۇ. " ئابدۇللا دەراز" نىڭ ئەسىرى "دىن" غا قاراڭ (87) ، "مۇھەممەد فەرىد ۋەجدى" مۇنداق دەيدۇ :دىن ئىددىيىسىنىڭ يوقىلىشى مۇمكىن ئەمەس ، چۈنكى ئۇ روھنىڭ ئەڭ يۈكسەك مايىللىقى ۋە ئۇنىڭ ئەڭ ئىسىل ھىسايىتى ، بۇ مايىللىق بولۇش بىلەن ئادەمنى ھۆرمەتلىك قىلىدۇ ، بەلكى بۇ مايىللىق ئىشىپ بارىدۇ ھەمدە ئادەمنىڭ دىنى تەبىئىتى بولسا گۈزەللىك بىلەن سەتلىكنى پەرىقلەندۈرىدىغان ئەقىلگە ئىرىشكۈچە ساقلىنىپ قالىدۇ ، بۇ تۇغما تەبىئەت ئۇنىڭ ئەقىل پاراسىتىنىڭ سەۋىيەسىگە قاراپ ئىشىپ بارىدۇ . (مەسدە روسسابىق 87 ب).

ئەگەر ئادەم پەرۋەردىگار بىلەن يىراقلاشسا ،ئۇنداقتا ئۇ ئۆزىنىڭ بىلىم ۋە چۈشىنىش سەۋىيەسىگە ئاساسەن ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگارىنى،ئۆزىنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلمەسلىك دەرىجىسىنى ۋە ئۆزىنىڭ ئۆزىنى بىلمەسلىك ،نېمىنىڭ ئۆزىگە پايدىلىق ياكى ناچار ئىكەنلىكىنى بىلمەسلىك ،نېمىنىڭ بەختلىك ياكى نېمىنىڭ بەختسىز قىلىدىغانلىقىنى بىلمەسلىك ھەمدە ئۆزىنىڭ ئاسترونومىيە ،ماتېماتىكا ۋە ھاكازالارغا ئوخشاش ئاساسلىق ئىلىم پەنلەرنى بىلمەسلىك دەرىجىسىنى تۇتۇپ يىتىدۇ،بۇ نوقتىدا ، بىلىملىك ئادەم كىبىرلىك ھاكاۋۇرلۇق ھالىتىدىن كەمتەر ۋە گەپ ئاڭلايدىغان ھالەتكە ئۆتىدۇ،ھەمدە بۇ بارلىق بىلىملىرىنىڭ كەينىدە ھەممىنى بىلىدىغان ،ھەممىگە دانا بىر زاتنىڭ بارلىقىنى ھەمدە تەبىئەتنىڭ كەينىدە بىر تەڭداشسىز قۇدرەتلىك ياراتقۇچىنىڭ بارلىقىنى تۇتۇپ يىتىدۇ.

بۇ ھەقىقەتەن ئىنساپلىق ئىزدەنگۈچىنى كۆرۈنمەسلىرىگە ئىشىنىشكە ،بۇ توغرا دىننى ئىتراپ قىلىشقا ھەمدە ئىنسان تەبىئىتى ۋە تۇغما تەبىئەتنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇشقا ھەيدەيدۇ.ئەگەر بىر ئادەم ئۇنى قىلىشتىن مەغلۇپ بولسا ،بۇ ئۆزىنىڭ تۇغما تەبىئىتىگە قارشى ماڭغان بولىدۇ ھەم گەپ قىلالمايدىغان ھاياۋان دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالغان بولىدۇ. شۇڭا بىز توۋەندىكىچە خۇلاسە چىقىرىمىز :توغرا دىن يەنى بىر "ئاللاھ"غىلا ئىشىنىش ،ئۇنىڭغا ئۇ پەرەز قىلغان ئۇسسۇل بىلەن ئىبادەت قىلىش ئاساسىدىكى دىن بولسا ھاياتنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان ئىلمىنى ،ئەگەر ئادەم دۇنيالارنىڭ پەرۋەردىگارىغا ھەقىقىي رەۋىشتە قۇلچىلىك قىلىشنى ،بەختكە ئىرىشىشنى ،بۇ دۇنيا ۋە ئۇ دۇنيا نىڭ قاپا مۇشەققىتىدىن ۋە قاپالىرىدىن قۇتۇلۇشنى ئويلىسا ،ئۇ ئادەمنىڭ ئەقلى تەپەككۈرىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئۈچۈن بۇ ئىنتايىن موھىمدۇر ،پەقەت مۇشۇ يول بىلەنلا ئەقىل ئۆزىنىڭ نەپسىنى قاندۇرالايدۇ،ئۇنىڭسىز ئادەم ئۆزىنىڭ ئەڭ ئالى غايىللىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىدۇ،ئۇ روھنى پاكلايدىغان ھىسپاتلارنى تىزگىنلەشتىكى مۇھىم ئىلمىنىت،چۈنكى دىندىكى ئەڭ ئىسىل ھىسپاتلار ئۇلارنىڭ نىشانغا يەتكۈزىدىغان مۇنبەت تۇپراق ۋە تۈگمەس بۇلاقنى تاپالايدۇ،

ئۇ ئىرادىنى كۈچەيتىش ،شۇنداقلا بىچارىلىك ،ئۈمۈتسىزلىك ئامىلىنى قوشۇشقا ئەڭ چوڭ ھەرىكەتلەندۈرگۈچى ۋە كۈچ بىلەن تەمىنلەشتىكى ئەڭ مۇھىم ئامىلدۇر.بۇنىڭغا ئاساسەن ئەگەر ئادەم تەبىئىتىدە ئىجتىمائىدۇر دەيدىغان ئادەم بولسا ،بىز ئادەم تەبىئىتىدە دىنداردۇر دېشىمىز لازىم .(مەسدەررۇسسابق84.98ب گە قاراڭ .)چۈنكى ئادەمدە ئىككى كۈچ بار يەنى :بىلىم ۋە ئىرادە كۈچىدىن ئىبارەت .ھەمدە ئۇنىڭ ئاخىرقى بەختى ئۇنىڭ ھەر ئىككىسىگە ئىرىشكەنلىكىگە باغلىق ،تولۇق بىلىم پەقەت تۆۋەندىكىلەرنى بىلىش بىلەنلا ئىرىشىلدۇ :

- 1-ئاللاھنى يەنى ئادەمنى يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈگەن ،ئۇنىڭغا نېمەتلەرنى بەرگەن ياراتقۇچىسى ۋە رىزىق بەرگۈچىسىنى بىلىش.
- 2-ئاللاھنىڭ ئىسىم سۈپەتلىرىنى ،ۋە بۇلارنىڭ بەندىلەرگە بولغان تەسىرىنى بىلىش.
- 3-ئاللاھ بىلەن ئالاقە قىلىشنىڭ يولىنى بىلىش.
- 4-بۇ يولنى ۋە ئۇ باشلاپ بارىدىغان كاتتا نىمەتلەرنى بىلىشتىن توسايدىغان توسالغۇلارنى بىلىش.
- 5-ئۆزۈڭنى ھەقىقەتەن بىلىش ھەم روھىڭنىڭ نىمىگە موھتاجلىقىنى ،ئۇنىڭغا نېمىنىڭ ياخشى ۋە نېمىنىڭ ناچار ئىكەنلىكى ،شۇنداقلا كەمچىلىك ۋە ئەتەپلىرىنى بىلىش.

بۇ بەش بىلىش ئادەمنىڭ كەمچىلىكلىرىنى مۇكەممەللەشتۈرىدۇ.بىلىم ۋە ئىرادە كۈچى مۇكەممەللەشتۈرۈش پەقەت ئاللاھنىڭ

بەندىللىرى ئۈستىدىكى ھەق ھوقۇقلىرىغا دىققەت ئىتبارىنى بەرگەندە ھەمدە ئۇلارنى ئىخلاس بىلەن ئىجرا قىلغاندا ،ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشقاندىلا ۋە ئاللاھنىڭ نىئەتلىرىگە شائىت بولغاندىلا ئەمەلگە ئاشىدۇ .بۇ ئىككى كۈچ پەقەت ئاللاھنىڭ ياردىمى بىلەنلا مۇكەممەللىشىدۇ،شۇڭلاشقا ئىنسان ئاللاھنىڭ ئۆزلىرىنىڭ يېقىن دوسلىرىنى يىتەكلەيدىغان توغرا يولغا يىتەكلىشىگە مۇھتاج."پايدىلار" 18-19 ب گە قاراڭ.

بايام بىز توغرا دىننىڭ ئادەمنىڭ يوشۇرۇن

كۈچىگە يول كۆرسىتىدىغان ئىلاھى ياردەم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ،شۇنىڭ بىلەن بىز دىننىڭ يەنە بىر جەمئەتنى قوغدايدىغان قالقان ئىكەنلىكىنى بىلىمىز ،چۈنكى ئىنسان ھاياتى پەقەت جەمئەتنىڭ ئەزالىرى ئارىسىدا ھەمكارلىق بولغاندىلا كۈچلۈك بولىدۇ .بۇ ھەمكارلىق ئۇلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى تەرتىپكە سالدىغان بىر تۈزۈم بىلەنلا ئىشقا ئاشىدۇ.ئۇلارنىڭ مەجبۇرىيەتلىرىنى بەلگۈلەپ بېرىدىغان ،ئۇلارنىڭ ھەق ھوقۇقىنى قوغدايدىغان بۇ تۈزۈم بىرىسىنىڭ بۇ تۈزۈمدىن ھالقىپ كىتىشىنى توسىدىغان ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىشكە رىغبەتلەندۈرىدىغان بىر خىل كۈچكە ،ئادەملەرنىڭ يۈرىكىگە ئىغىرلىق سالىدىغان ،ئۇلارنىڭ چەكلىمىللىرىدىن ئۆتۈپ كىتىشتىن ساقلايدىغان كۈچكە مۇھتاج بولىدۇ .بۇ كۈچ زادى نىمە؟ مەن دەيمەنكى ،زىمىن يۈزىدە بۇ تۈزۈمنىڭ ھۆرمىتىنى قوغداش،قەمئەتنىڭ ئۇيۇشى ۋە ئۇنىڭ تۈزۈمنىڭ مۇقۇملىقىنى كاپالەتكە ئۇيغۇن كىلىش ھەمدە تىنچلىق ۋە بىخەتەرلىك تەمىنلەشتە دىننىڭ كۈچكە باراۋەر كىلىدىغان كۈچ يوق .بۇنىڭ سەۋەبى ئىنسان باشقا بارلىق جانلىقلاردىن ئۆزىنىڭ ئىختىيارى ئىش –پائالىيەتلىرى كۆرگىلى ياكى ئاڭلىغىلى بولمايدىغان يەنى ئۇنىڭ قەلبىنى تەربىيەلەيدىغان ۋە ئۇنىڭ بەدەن ئەزالىرىنى يىتەكلەيدىغان دىنى ئەقىدە بىلەن باشقۇرۇلۇشتا پەرىقلىنىدۇ .

ئىنسان چوقۇم مەيلى ئۇ دۇرۇس بولسۇن ياكى بۇزۇق بولسۇن ئۆز ئەقىدىسى بىلەن يىتەكلىنىدۇ.ئەگەر ئۇنىڭ ئەقىدىسى دۇرۇس بولسا ،باشقا بەر قانداق نەرسە ھەم دۇرۇس بولىدۇ،لىكىن ئۇ بۇزۇق بولسا،باشقا بەر قانداق نەرسە ئوخشاشلا بۇزۇق بولىدۇ. ئەقىدە ۋە ئىشىنىش ئادەمنى تەرتىپكە سالدىغان ئىككى نەرسىدۇر كۆپ ھاللاردا كۆرىۋاتقىنىمىزدەك ،ئۇلار توۋەندىكىچە ئىككى خىل بولىدۇ:

–پەزىلەت ۋە ئادەملىكنىڭ قىممىتى ۋە باشقا ئاللىقاناپ روھلارنى ئۆزلىرىنىڭ پىرىنسىپىغا زىت ئىش قىلغاندا ،گەرچە ئۇلار قىسمەن جازادىن ئەپۇ قىلىۋېتىلگەن بولسىمۇ ،خىجىللىق ھىس قىلدۇرىدىغان مەنئى قىممەتلەرگە ئىشىنىش .
 –ئاللاھقا ئۇنىڭ ھەمىشە كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقى ۋە يۈرەكلىرىمىزدىكىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىغا ھەمدە مەخپىيەتلىكلەر ھەمدە تىخىمۇ يۇشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىشىنىش،شەرىئەتنىڭ كۈچى ۋە ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرى، توسۇقلىرىنى ئاساس قىلىدۇ،ھەمدە ئادەمنى ئاللاھنىڭ ئالدىدا تارتىنىش ھىس قىلدۇرىدۇ ،ياكى ئۇنىڭغا بولغان موھاببەت بىلەن ،ياكى ئۇنىڭدىن قورقۇپ ۋە ياكى بەر ئىككىلىسى بىلەن ،شۈبھىسىزكى ئەقىدىنىڭ بۇ تۈرى ئىككىسى ئىچىدە كۈچلۈكرەكى بولۇپ ،ئىنسان قەلبىگە تەسىرى تىخىمۇ چوڭ بولىدۇ،ئۇ كۆڭۈل خاپىشلىرىنىڭ بورانلىرى ۋە ھىسىيات ئۆزگۈرىشلىرىنى توسۇشقا تىخىمۇ ماھىرىدۇر ،ھەمدە ئومومى ۋە سەرخىل قەلبلەرگە تىخىمۇ تەسىرى باردۇر.

مۇشۇ سەۋەبتىن ،دىن ئادەملەرنىڭ باراۋەرلىك ۋە ئادىللىق ئاساسىدا ئۆز ئارا مۇئامىلە قىلىشتىكى ئەڭ ياخشى كاپالەت،شۇڭا ئۇ بىر ئىجتىمائىي زۇرۇرىيەت،دىننىڭ ئۇممەتكە بولغان مۇناسىۋىتى ،يۈرەكنىڭ بەدەنگە بولغان مۇناسىۋىتىگە ئوخشىتىش ھەيران

قالارلىق ئىش ئەمەس ،بۇ كۈنلەردە دۇنيادا نورغۇنلىغان دىنلارنىڭ بارلىغىنى بىلىمىز ،ھەمدە ھەر بىر خەلىقنىڭ يېشىپ ماڭىدىغان دىنى بار،ئىنسان روھىنىڭ ئارزۇ ئارمانلىرىنى قاندۇرىدىغان توغرا دىن قايسى؟ توغرا دىننىڭ يوليورۇقلىرى قانداق بولىدۇ؟ دوكتور "مۇھۇممەد بىن ئابدۇللا

بىن سالىھ سەھىم" نىڭ ئەسىرى "ئىسلام ئاساسلىرى ۋە مەنبەلىرى" دىن ئىلىندى.